

РОЗДІЛ 1 ЕКОНОМІКА

УДК 339.564

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/4-102-1>

Корженівська Н. Л.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4665-6676>

Сидорак Я. І.

Осадчук І. О.

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

ЕКСПОРТНО-ОРІЄНТОВАНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРОФОРМУВАНЬ: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ

У сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації економік посилюється необхідність у переорієнтації на зовнішні ринки. Досліджуються експортно-орієнтовані стратегії розвитку агроформувань в умовах сучасних економічних викликів. Визначено основні елементи експортно-орієнтованих стратегій. Проаналізовано ключові фактори, що впливають на ефективність аграрного експорту, зокрема глобальні ринкові тренди, зміни в міжнародній торговельній політиці та технічні бар'єри. Особливу увагу приділено викликам, пов'язаним із підвищенням конкурентоспроможності продукції, її сертифікацією та відповідністю міжнародним стандартам. Стаття також визначає пріоритетні напрями розвитку експортної діяльності агроформувань, що сприяють інтеграції на світові ринки та підвищенню рівня інноваційності аграрного сектору. Зроблено акцент на ролі логістики у забезпеченні експортно-орієнтованих стратегій розвитку підприємств аграрної сфери.

Ключові слова: експортний потенціал, експортоорієнтовані стратегії, агроформування, сільськогосподарська продукція, конкурентоспроможність, виклики, вплив ризиків.

Постановка проблеми. Сільське господарство України є однією з ключових галузей економіки, яка демонструє значний експортний потенціал. У зв'язку з відкриттям нових ринків та розвитком міжнародної торгівлі аграрні підприємства все більше орієнтуються на експортні поставки своєї продукції. Вихід на міжнародні ринки фактично пов'язаний із впровадженням інноваційних технологій у виробництво. Це може залучати нові інвестиції в агроформування, оскільки міжнародні інвестори зацікавлені в перспективних ринках із експортним потенціалом. Це дає можливість підприємствам додатково підвищити продуктивність і впровадити сучасні методи ведення сільського господарства. Розширення виробництва для забезпечення експортних поставок стимулює агроформування до збільшення обсягів виробництва, що веде до створення нових робочих місць. Це позитивно впливає на економіку, особливо в сільських регіонах, де рівень безробіття може бути високим. Експортно-орієнтовані стратегії дозволяють агроформуванням розширити географію збуту своєї продукції, що зменшує залежність від одного або кількох ринків. Це також мінімізує ризики, пов'язані зі зміною економічної ситуації, торговельними обмеженнями чи іншими зовнішніми факторами на окремих ринках.

Вихід на експорт завдяки створенню інноваційних екосистем навколо агроформувань сприяє об'єднанню наукових установ, стартапів та технологічних компаній, які розробляють нові рішення для підвищення продуктивності та якості аграрної продукції. Це створює умови для технологічного прориву та підвищення конкурентоспроможності агроформувань.

Однак для успішної експансії на світові ринки необхідно розробляти та впроваджувати все більш ефективні, адаптивні та резильєнтні експортно-орієнтовані стратегії розвитку агроформувань, які здатні зберегти збалансований розвиток та успішно

протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам. Від того, наскільки компетентно розроблена та вміло впроваджується експортно-орієнтована стратегія залежить ефективність функціонування підприємницьких структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан можливості та перспективи українського експорту досліджуються як вченими, так і практиками, що забезпечує синергію розуміння підходів до вирішення тих проблем, які посилюються в умовах зростаючих викликів. Аналіз та стратегічне планування аграрного експорту України досліджується як один із пріоритетних напрямів повсякденного розвитку через подолання сучасних викликів виробництва, формування ланцюга доданої вартості, забезпечення продовольчого балансу, стабільних обсягів і асортименту експорту продовольства, налагодження ефективних шляхів логістики, вирішення загальних проблем продовольчої безпеки країни та світу [1; 9]. Розвиток економіки країни досягається переважанням експорту над імпортом. Тому важливість формування стратегії діяльності підприємств агросфери як елементу загальної стратегії країни забезпечується на кожному етапі формування та визначенні методів реалізації [4].

Вивчення поточного стану експорту агропродовольчої продукції та визначення можливих стратегічних пріоритетів для майбутнього розвитку експорту агропродовольчої продукції України в умовах воєнного часу та післявоєнної відбудови країни передбачають формування вектору побудови взаємин з країнами Європейського Союзу на взаємовигідних умовах реалізації вітчизняної продукції та відновлення наявних виробничих потужностей сільського господарства [2] та деталізації елементів розробки експортоорієнтованої стратегії його розвитку, яка б забезпечила підвищення прибутку від реалізації на зростання загального рівня прибутковості [5; 6].

Вплив глобальних економічних трансформацій та фінансова стабільність значною мірою визначають експортні можливості країни та окремих галузей. Криза видобувних та необхідність модернізації енергетичних ресурсів, необхідних для виробництва аграрної продукції вимагають значних інвестицій, що посилює ризики, пов'язані з розвитком експортоорієнтованих галузей. Як зазначають науковці, управління фінансовою нестабільністю на міжнародному рівні, розвиток механізмів раннього попередження є одними із основних завдань урядів і фінансових інституцій [3].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, не дивлячись на значущість публікацій досліджувана проблематика потребує постійного моніторингу та оновлення, перспективних шляхів розвитку й коригування в залежності від геополітичних, військових, кліматичних та інших викликів.

Мета статті. Зазначене коло актуальних питань визначило мету дослідження, яка полягає у визначенні сучасних проблем та формуванні пріоритетних шляхів забезпечення стабільного розвитку ринку агропродукції та можливостей її експорту.

Виклад основного матеріалу. Експортна стратегія України передбачає формування стабільного розвитку аграрної сфери та дослідження ринкових трендів, змін у міжнародній політиці, що є ключовими елементами для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної агропродовольчої продукції на світовому ринку. Експортна стратегія України в аграрній сфері повинна базуватися на принципах сталого розвитку, інноваційності та диверсифікації ринків, що дозволить зміцнити позиції країни на світовій арені та сприяти її економічному відновленню в умовах післявоєнної реконструкції. Для забезпечення успішного розвитку економіки та підвищення конкурентоспроможності

на світовому ринку необхідним є визначення основних елементів експортно-орієнтованих стратегій (рис. 1). Ці елементи дозволяють впровадження експортної стратегії, сприяють стабільному зростанню економіки та зміцненню позицій на міжнародному ринку.

Агроформування, орієнтовані на експорт зіштовхуються з низкою викликів, зокрема необхідністю дотримання жорстких стандартів якості, нестабільністю міжнародних ринків через економічні чи політичні фактори, високою конкуренцією на зовнішніх ринках. Попри це, експорт відкриває значні перспективи для аграрних підприємств, зумовлені можливостями збільшення прибутків через продаж продукції за більш високими цінами на міжнародних ринках; диверсифікація джерел доходів, що зменшує залежність від внутрішнього ринку; розвиток інновацій та модернізація виробництва через необхідність відповідати вимогам зовнішніх ринків.

Основні прибутки у товарному виробництві традиційно забезпечуються сировинним експортом, найбільшу частку якого утворюють продукція сільськогосподарства, руди та метали. Високі прибутки від сировинного експорту та складні умови ведення бізнесу в Україні не мотивували підприємства до налагодження перероблення сировини всередині країни, зробивши економіку уразливішою до зовнішніх шоків. З початком війни перекриття основних експортних каналів та відповідне зниження обсягів експорту у разі знизило прибутки підприємств та надходження до державного бюджету. Сучасна державна аграрна політика спрямована на посилення стійкості аграрного сектора і подолання наслідків військових дій, вирішення питань експорту вітчизняної агропродукції, адаптацію нормативно-правового поля в аграрній сфері відповідно до норм і правил ЄС. Зокрема це

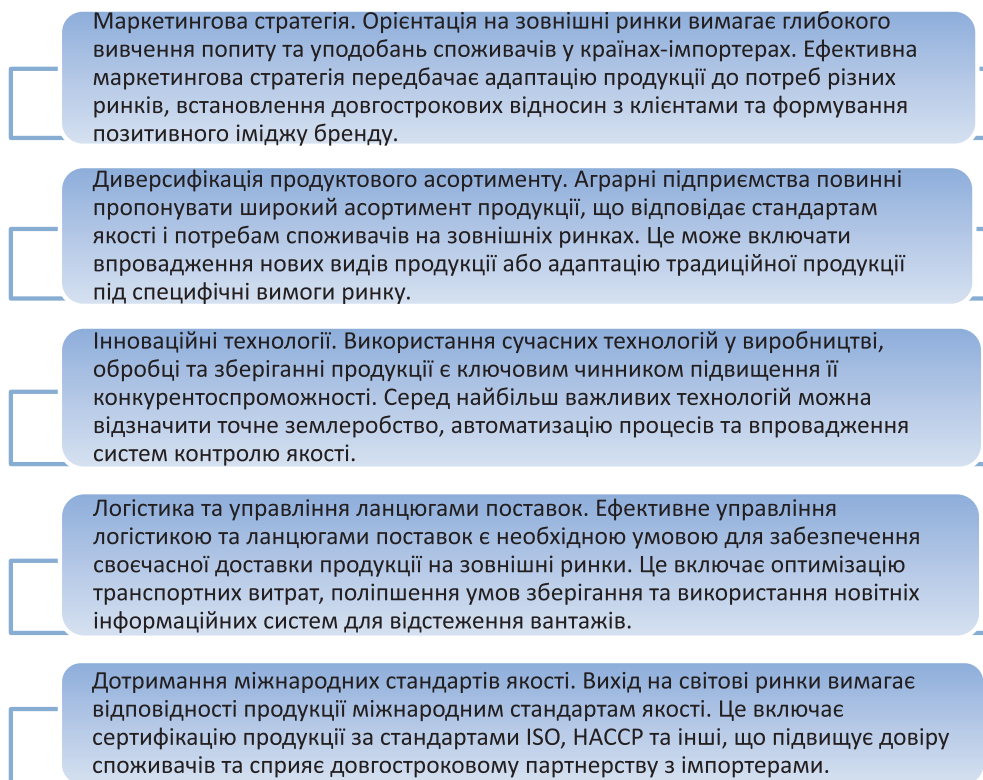

Рис. 1. Основні елементи експортно-орієнтованих стратегій

Джерело: сформовано авторами

заходи щодо стимулювання створення і розвитку СФГ з можливістю компенсації єдиного соціального внеску сімейним фермерським господарствам, підтримка спрямована на підвищення ефективності ведення сільського господарства в умовах змін клімату, стимулювання збільшення використання меліорованих земель, відновлення роботи непрацюючих насосних станцій, та відповідне збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. Скасовано ліцензування експорту певних видів агропродукції [7].

Ключовими пунктами плану заходів з реалізації стратегії розвитку експортного потенціалу українськими агроформуваннями є наступні [8]:

1. Використання інструментів оцінки експортного потенціалу, зокрема моніторинг ринків та кількісно-якісний облік продукції.

2. Взаємодія учасників інституціональної інфраструктури та галузевих асоціацій.

3. Розробка та впровадження нормативно-правового забезпечення, стандартизації у сфері регулювання правовідносин, пов'язаних з вимогами щодо виробництва та схем якості.

4. Удосконалення фітосанітарних заходів.

5. Розроблення та використання інструментів механізму надання державної підтримки вітчизняним експортерам продукції.

Формування державної політики має базуватись за принципом «здорової» експортної експансії та використання інструменту страхування ризиків. Однак превалювання в українському експорті сировини формує низку проблем, які створюють ланцюгову реакцію, що впливає на усі сфери економіки країни, спричиняє екологічні небезпеки, негативно позначається на розвитку ринку праці

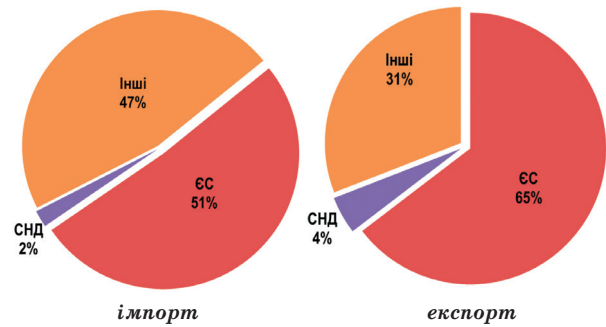

Рис. 2. Структура імпорту та експорту України, 2023 р., %

Джерело: сформовано авторами за даними [10]

та соціальної сфери. Розглянемо стан зовнішньої торгівлі країни та проаналізуємо зміни в динаміці (табл. 1).

Як бачимо з наведених аналітичних даних, експорт українських товарів у звітному 2023 р. змінився, порівняно з попереднім роком, тоді як імпорт зростає, що свідчить про негативні процеси, які відбуваються в українській зовнішній торгівлі. Більш детальна інформація наведена в табл. 2, за даними якої можемо проаналізувати за якими саме товарами маємо негативні зміни щодо експорту.

За даними табл. 2 найменша товарна пропозиція експорту з України спостерігається за шкіросировиною, хутром, виробами з каміння, що традиційно не є пріоритетом зовнішньої торгівлі, тоді як найбільший експорт формує продовольча група товарів та сільськогосподарська продукція. Однак,

Таблиця 1

Стан зовнішньої торгівлі товарами у січні–грудні 2023 року (відносно січня–грудня 2022 року), мільйонів доларів США

Країни	2022 р.			2023 р.			Зміни до попереднього періоду, %		
	Товарообіг, млн дол.	Експорт, млн дол.	Імпорт, млн дол.	Товарообіг, млн дол.	Експорт, млн дол.	Імпорт, млн дол.	товарообіг	експорт	імпорт
ЕС	55252	27909	27344	55835	23243	32592	1	-17	19
СНД	10934	2396	8538	2795	1606	1189	-74	-33	-86
Інші	37482	13855	23627	40790	11121	29668	9	-20	26
Всього	103669	44160	59509	99420	35970	63450	-4	-19	7

Таблиця 2

Товарна пропозиція зовнішньої торгівлі, млн дол. США

Найменування товару	2022 р.			2023 р.			Зміни до попереднього періоду, %		
	Товарообіг, млн дол.	Експорт, млн дол.	Імпорт, млн дол.	Товарообіг, млн дол.	Експорт, млн дол.	Імпорт, млн дол.	товарообіг	експорт	імпорт
Продовольчі товари та с.г. продукція	29358	23403	5955	28799	21849	6950	-2	-7	17
Мінеральні продукти	3596	3283	313	2233	1963	270	-38	-40	-14
Паливно-енергетичні товари	18105	1042	17063	10729	391	10338	-41	-62	-39
Продукція хімічної промисловості	11316	1759	9558	12184	1145	11039	8	-35	15
Шкіросировина, хутро	345	105	241	336	78	258	-3	-25	7
Деревина	3123	2165	958	2726	1713	1013	-13	-21	6
Текстиль	3904	847	3056	3288	407	2881	-16	-52	-6
Вироби з каміння, скла	960	301	659	982	293	689	2	-3	5
Метали	8599	6005	2594	7245	3888	3356	-16	-35	29
Машини та устаткування, транспорт	20166	4187	15978	22667	2853	19815	12	-32	24
Інші товари	4199	1064	3135	8232	1390	6841	96	31	118
Всього	103669	44160	59509	99420	35970	63450	-4	-19	7

Джерело: сформовано авторами за даними [10]

слід відмітити негативну динаміку товарообігу, зокрема експорту, який є від'ємним за всіма товарними пропозиціями. Одним із основних чинників такої ситуації, звичайно, є військові дії, що призводить до втрат територій, придатних для виробництва аграрної продукції, бойові втрати потенційних працівників, міграція населення.

Динаміка змін експорту свідчить, що за січень-липень 2024 р. експорт товарів з України становив 24157,4 млн дол. США, або 110,1 % порівняно із січнем-липнем 2023 р., імпорт – 39300,3 млн дол., або 110,1 %. Негативне сальдо складало 15142,9 млн дол. (за січень-липень 2023 р. також негативне – 13762,1 млн дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту як і за січень-липень 2023р. становив 0,61. Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 225 країн світу [11].

Висновки з проведеного дослідження. Експортно-орієнтовані стратегії розвитку

агроформувань є необхідним кроком для підвищення конкурентоспроможності українського сільського господарства на світових ринках. Для їх успішної реалізації підприємствам необхідно адаптувати свою продукцію до потреб міжнародних споживачів, впроваджувати інноваційні технології, дотримуватись високих стандартів якості та оптимізувати логістичні процеси.

Потужна аналітика, комунікаційна політика у сфері співпраці товаровиробників та державних інституцій, залучення існуючого та розвитку наукового потенціалу. Визначення потенційного обсягу аграрної продукції, забезпечення внутрішнього споживання, залежність від імпорту певної групи товарів формують наукове підґрунтя та практичну реалізацію експортної стратегії країни. Лише за таких умов агроформування зможуть забезпечити стійке економічне зростання та збільшення експортних можливостей.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк Я. М. Аграрний експорт України: аналіз та стратегічне планування. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2712>
2. Миськів Г.В., Миськів О.М., Коломієць О.Л., Слудніков М.М. Стратегічні пріоритети розвитку експорту агропродовольчої продукції України в умовах воєнного стану. Сталий розвиток економіки. 2024. № 1 (48). С. 189–195.
3. Крючкова Н.М. Фінансова нестабільність в Україні у контексті глобальних трансформацій. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2024. Вип. 10. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/123/100>
4. Балюк Ю.С. Сучасні стратегії експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств та їх обґрунтування. Бізнесінформ. 2022. № 5. С. 100–107.
5. Савіцький А.В. Розробка експортноорієнтованої стратегії розвитку в управлінні прибутковою діяльністю промислових підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. 2021. № 4. С. 175–179.
6. Семенюк І.Ю., Лозовський О.М., Бантюк Д.О. Україна на світовому ринку меду: формування експортної стратегії для вітчизняних МСП в умовах війни. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. Вип. 43. С. 128–132.
7. Собкевич О.В., Шевченко А.В., Русан В.М. та ін. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2024. 104 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/ad_realsektor-2023.pdf
8. Кабінет Міністрів України. Розпорядження. Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року від 10.07.2019 № 588-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80#n11>
9. Шовкун-Заблючка Л.В., Каракай Ю.В. Стратегічні важелі державного регулювання розвитку агровиробничої сфери. Вчені записки: збірник наукових праць. 2024. № 34 (1). С. 214–227.
10. Державна митна служба України. Статистика та реєстри. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
11. Зовнішня торгівля України товарами за січень-липень 2024 року (експрес-випуск). URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-sichen-lypen-2024-roku-ekspres-vypusk>

References:

1. Ghumenjuk Ja. M. (2023) Aghrarnyj eksport Ukrainy: analiz ta strategichne planuvannja. [Agricultural export of Ukraine: analysis and strategic planning.]. Economy and Society. vol. 53. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2712>
2. Mysjkiv Gh. V., Mysjkiv O. M., Kolomijec O. L., Sludnikov M. M. (2024) Strategichni priorytety rozvytku eksportu aghroprodovolchoji produkciji Ukrainy v umovakh vojennoho stanu. [Strategic priorities for the development of the export of agro-food products of Ukraine in the conditions of martial law]. Sustainable Development of Economy, 1 (48), pp. 189–195.
3. Krjuchkova N. M. (2024) Finansova nestabilnistj v Ukraini u konteksti glocalnjnykh transformacij. [Financial instability in Ukraine in the context of global transformations]. Achievements of the economy: prospects and innovations, vol. 10. Available at: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/123/100>
4. Baljuk Ju. S. (2022) Suchasni strategiji eksportno-importnoji dijalnosti promyslovykh pidpryemstv ta jikh obgruntuvannja. [Modern strategies of export-import activity of industrial enterprises and their justification]. Biznesinform. no. 5, pp. 100–107.
5. Savicjkyj A. V. (2021) Rozrobka eksportoorientovanoji strategiji rozvytku v upravlinni prybutkovoju dijalnistju promyslovykh pidpryemstv. [Development of an export-oriented development strategy in the management of profitable activities of industrial enterprises.]. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences, no. 4, pp. 175–179.
6. Semenjuk I. Ju., Lozovs'kyj O. M., Bantjuk D. O. (2022) Ukrainina na svitovomu rynku medu: formuvannja eksportnoji strategiji dlja vitchyznjanjnykh MSP v umovakh vijny. [Ukraine on the global honey market: formation of an export strategy for domestic SMEs in wartime conditions.]. Uzhorod National University Herald. Series: International Economic Relations and World Economy, vol. 43, pp. 128–132.
7. Sobkevych O. V., Shevchenko A. V., Rusan V. M. ta in. (2024) Priorytety rozvytku realjnogo sektora v umovakh vijny ta povojennogo vidnovlennja ekonomiky Ukrainy: analit. dop. [Priorities of the development of the real sector in the conditions of war and post-war recovery of the economy of Ukraine]. Kyjiv: NISD. 104 p. Available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/ad_realsektor-2023.pdf
8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019) On the approval of the Strategy for the development of exports of agricultural products, food and processing industry of Ukraine for the period until 2026 dated 07.10.2019 No. 588. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80#n11>
9. Shovkun-Zablocjka L. V., Karakaj Ju. V. (2024) Strategichni vazheli derzhavnogo rehuljuvannja rozvytku aghrovyrbynchoji sfery. [Strategic levers of state regulation of agricultural development.]. Collection of Scientific Papers "Scientific Notes", no. 34 (1), pp. 214–227.

10. Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy. Statystyka ta rejestry. [State Customs Service of Ukraine. Statistics and registers.]. Available at: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
11. Zovnishnja torghivlja Ukrainy tovaramy za sichenj–lypenj 2024 roku (ekspres-vypusk). [Foreign trade of Ukraine in goods]. Available at: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnja-torhivlja-ukrainy-tovaramy-za-sichen-lypen-2024-roku-ekspres-vypusk>

Korzhnivska Nataliia

Sudorak Yaroslav

Osadchuk Illya

Higher Educational Institution “Podillia State University”

EXPORT-ORIENTED STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF AGROFORMATIONS: CHALLENGES AND PRIORITIES

Summary

The article examines the key role of strategic supplier of the profitable activities of agricultural enterprises and separate elements of the development of an export-oriented strategy for their development. It has been established that an important role in the activation of innovative development and improvement of the innovative activity of enterprises is played by export-oriented strategies, which are oriented towards revising the structure of production in the direction of reducing the share of trade in raw materials. The key elements of export-oriented strategies that can more effectively implement the strategies of such agrarian enterprises, contribute to the stable growth of the economy and strengthen the country's position on the international market have been identified. It was established that the raw material structure of export has a negative impact on the future prospects of exports. This makes it possible to obtain a result in the development of an export strategy for diversification of future sources of income due to reorientation to products with increased added value. To do this, it is necessary to start with the modernization of processing industry enterprises, attract domestic and foreign investors, implement the state agrarian policy to support agricultural producers. The directions of state agrarian policy in the conditions of modern challenges and dangers have been determined. Emphasis is placed on the plan of measures to implement the strategy of development of Ukraine's export potential by agricultural enterprises. Risk insurance is an important tool for the formation of state agrarian policy. Such measures are mandatory when developing a strategy, as a program of actions, which determines the priority areas of activity of enterprises in the foreign market, taking into account the available resources and the internal environment. The analysis of the dynamics and structure of exports of agricultural products produced by Ukrainian enterprises revealed that in recent years the level of exports has decreased, which was caused by the pandemic, and subsequently by military actions and their impact on global economic activity in the world. Taking into account the structure of national commodity exports, which largely consists of raw agricultural products, as well as the tendency to decrease the import of raw materials and the general decrease in economic activity, it can be argued that these factors became the main reason for the fall in the volume of commodity exports.

Keywords: export potential, export-oriented strategies, agricultural formation, agricultural products, competitiveness, challenges, impact of risks.